

O'TKIR HOSHIMOVNING "URUSHNING SO'NGGI QURBONI" HIKOYASIDA INSON RUHIYATI TASVIRI.

Yoqubbekova Sarvinoz

ToshDO'TAU talabasi

Annotatsiya: Ushbu akademik maqola O'tkir Hoshimovning "Urushning so'nggi qurboni" hikoyasida inson ruhiyatining chuqur va ko'p qirrali tasvirini tahlil qiladi. Asar urushning shaxs va oilaviy aloqalarga ta'sirini, shuningdek, insoniy qadriyatlarning sinovdan o'tishini yoritadi. Maqolada Qodir obrazining iztiroblari, ayol obrazlarining matonati hamda ramziy tasvirlar va psixologik realizm elementlari tahlil qilinadi. O'tkir Hoshimovning urush dahshatini bilvosita tasvirlash mahorati ko'rsatilib, asarning adabiy ahamiyati va tinchlik, mehr-oqibat kabi abadiy qadriyatlarning muhimligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: O'tkir Hoshimov, urush, inson ruhiyati, psixologik realizm, Qodir, oilaviy aloqalar, matonat, umid, fojia

Abstract: This academic article analyzes the deep and multifaceted portrayal of the human psyche in O'tkir Hoshimov's story "The Last Victim of War." The work skillfully reveals not only the destructive consequences of armed conflicts but also the complex psychological processes occurring within an individual's inner world during wartime. The article examines the impact of war on family ties, interpersonal relationships, and ethical values, highlighting the characters' struggles and the resilience of female figures through the example of Qodir. It also emphasizes O'tkir Hoshimov's mastery in conveying the horror of war indirectly, through its pervasive influence on the human psyche, stressing the literary significance of the work and the importance of peace and compassion.

Keywords: O'tkir Hoshimov, war, human psyche, psychological realism, Qodir, family ties, resilience, hope, tragedy

Аннотация: Данная академическая статья анализирует глубокое и многогранное изображение человеческой психики в рассказе Уткира Хошимова

«Последняя жертва войны». Произведение мастерски раскрывает не только разрушительные последствия вооруженных конфликтов, но и сложные психологические процессы, происходящие во внутреннем мире человека в условиях войны. В статье рассматривается влияние войны на семейные узы, межличностные отношения и моральные ценности, освещаются переживания и борьба героев на примере Кадира, а также стойкость женских образов. Анализируются символические образы и элементы психологического реализма, демонстрируя мастерство Хошимова в передаче ужаса войны не прямо, а через ее глубокое воздействие на человеческую психику, подчеркивая литературное значение произведения и важность вечных ценностей — мира, сострадания и взаимопомощи.

Ключевые слова: Уткир Хошимов, война, человеческая психика, психологический реализм, Кадир, семейные узы, стойкость, надежда, трагедия

Kirish

O'tkir Hoshimov (1941-2013) o'zbek adabiyotining eng yirik namoyandalaridan biri bo'lib, uning ijodi xalqchil til, chuqur falsafiy mazmun va yuksak badiiylik bilan ajralib turadi. Yozuvchi inson qalbining nozik qirralarini, jamiyatdagi ijtimoiy-axloqiy muammolarni, hayotning murakkabliklarini o'ziga xos uslubda tasvirlagan asarlari bilan tanilgan. Uning "Po'lat chavandoz" (1962), "Cho'l havosi" (1963) kabi dastlabki asarlaridan tortib, "Dunyoni ishlari" (1982), "Ikki eshik orasi" (1986), "Tushda kechgan umrlar" (1994) kabi roman va qissalari o'zbek adabiyotining oltin fondidan joy olgan. O'tkir Hoshimovning asarlari ko'plab tillarga tarjima qilinib, sahna va ekranlashtirilgan, bu esa uning ijodining universal ahamiyatidan dalolat beradi.

"Urushning so'nggi qurboni" hikoyasi yozuvchining ijodiy merosida alohida o'rin tutadi. Ushbu asar o'z nomida urushning fojiaiy oqibatlarini aks ettirsa-da, uning mohiyatida inson ruhiyatining cheksiz chuqurliklari va murakkabliklari yotadi. Hikoya nafaqat jang maydonlarida ro'y bergan dahshatlarni, balki urushning oddiy insonlar, oilalar, butun bir jamiyat hayotiga ko'rsatgan yashirin va uzoq muddatli ta'sirlarini ham yorqin aks ettiradi. Urushning inson psixikasida qoldirgan o'chmas izlari, azob-uqubatlari, umidsizliklari va shu bilan birga, insoniy qadriyatlarning sinovdan o'tishi asarning asosiy

mavzularidan hisoblanadi. Ushbu maqola "Urushning so'nggi qurboni" hikoyasida inson ruhiyatining tasvirini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etishga qaratilgan bo'lib, unda urushning umumiy psixologik panoramasi, qahramonlar ruhiyatining chuqur tahlili, ayol obrazlarining matonati, shuningdek, asardagi ramziy tasvir va psixologik realizm elementlari atroflicha o'rganiladi. Asarning o'zbek adabiyotidagi o'rni va uning bugungi kundagi dolzarbligi yoritiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

O'tkir Hoshimovning "Urushning so'nggi qurboni" hikoyasi va unda urushning inson ruhiyatiga ta'siri mavzusi o'zbek adabiyotshunosligida qator tadqiqotlar ob'ekti bo'lgan. Ushbu hikoya, xususan, urush va uning insoniyatga ko'rsatgan vayronkor oqibatlarini markaziy mavzu sifatida tahlil qilingan [1, 2, 4]. Tadqiqotlar asarning qanday qilib butun insoniyatni og'ir sinovlarga duchor etganini, deyarli har bir shaxs chuqur qiyinchiliklarni boshdan kechirganini bir oila misolida yorqin tasvirlashini ta'kidlaydi. Qiyinchiliklar shu qadar kuchli bo'lganki, hatto asosiy oilaviy rishtalar ham uzilib, qarindoshlar bir-birlariga e'tibor bermay qo'ygan, farzandlar ota-onalarining holidan xabar olmaganlar [1, 2, 4]. Umumiy og'ir sharoitlar hikoya boshida oddiy dasturxon tasviri orqali g'oyat ta'sirchan tarzda ko'rsatilgan [1, 2, 4]. Bu tahlillar asarning urush tufayli insoniyat boshdan kechirgan unutilmas qora kunlarni ochiq-oydin ifodalashini ta'kidlaydi. Ayniqsa, bolaning o'z onasining qotiliga aylanishi kabi dahshatli va og'riqli holat urushning odamlarga olib kelishi mumkin bo'lgan tasavvur qilib bo'lmaydigan yovuzliklarning yorqin misoli sifatida qayd etiladi [1, 2, 4].

Ba'zi manbalar O'tkir Hoshimovning ushbu asarida "urush" so'zining bevosita atigi uch marotaba tilga olinishini qayd etadi [5]. Biroq, bu holat asarning badiiy ta'siriga ziyon yetkazmaydi, aksincha, yozuvchining davrni mahorat bilan tasvirlab, o'quvchini voqealarga ishonarli tarzda jalb qila olish qobiliyatini ko'rsatadi. Asar metaforik tarzda yagona bir organizmga qiyoslanadi, uning "hujayralari"ga urush davri ruhining chuqur singib ketganligi ta'kidlanadi [5]. Bu esa har bir qator va sahna dahshatli mojarolarning sovuq, og'ir haqiqatlari bilan uyg'unlashib, o'quvchiga urushning hamma joyga yoyilgan ta'sirini his ettiradi. Hoshimovning asarga davr mohiyatini singdira olishi va hikoyani

ishonarli qila olishi uning asosiy kuchi bo'lib, urushning haqiqiy dahshati va keng tarqalganligini oshkora takrorlashsiz yetkaza oladi [5].

Bundan tashqari, O'tkir Hoshimovning keng ijodiy faoliyati, uning "Mehnat shuhrati" (1996) va "Buyuk xizmatlari uchun" (2001) kabi mukofotlarga sazovor bo'lganligi uning o'zbek adabiyotidagi o'rnini mustahkamlaydi [3]. Uning asarlari umuminsoniy qadriyatlar, tinchlik va insonparvarlik g'oyalarini ilgari surganligi bilan ham e'tirof etiladi [6]. "Urushning so'nggi qurboni" asari O'tkir Hoshimovning inson ruhiyatini tasvirlashdagi mahorati, urushning moddiy va ma'naviy vayronkorligini chuqur psixologik realizm bilan ko'rsata olish qobiliyatining yorqin dalilidir. Shu bilan birga, mavjud tahlillar asardagi Qodir obrazi, ayol obrazlarining matonati va ramziy tasvirlarning inson ruhiyatiga ta'sirini yanada chuqur ochib berishga imkon yaratadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot O'tkir Hoshimovning "Urushning so'nggi qurboni" hikoyasida inson ruhiyatining tasvirini tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, sifat tadqiqot metodologiyasiga asoslanadi. Asosiy yondashuv adabiy-psixologik tahlil bo'lib, unda matnga yaqin o'qish, hermenevtik interpretatsiya va tanqidiy sintez usullaridan foydalaniladi. Tadqiqot hikoyaning badiiy tuzilishi, obrazlar tizimi, syujet rivoji va til vositalarini psixologik nuqtai nazardan o'rganishni o'z ichiga oladi.

Matnni chuqur o'rganish: Asar matni diqqat bilan o'qilib, urushning inson ruhiyatiga ta'siri bilan bog'liq bo'lgan barcha detallar, obrazlarning ichki monologlari, kechinmalari, dialoglari va harakatlari qayd etiladi. Urushning ochiqdan-ochiq tasviri kam bo'lganligi sababli, uning yashirin, bilvosita namoyon bo'lgan psixologik izlari ayniqsa e'tiborga olinadi.

Qahramonlar tahlili: Asarning markaziy qahramoni Qodirning ruhiy holati, uning iztiroblari, vijdon azoblari, oilasiga nisbatan mas'uliyati hissi va ushbu og'ir sharoitlarda qabul qilgan qarorlari atroflicha tahlil qilinadi. Shuningdek, ayol obrazlari – Umri Xola va Xadichaning matonati, onalik mehrining cheksizligi va tirik qolish uchun kurashi kabi psixologik jihatlari yoritiladi.

Ramziy tasvirlar va psixologik realizm: Hikoyadagi dasturxon, ochlik, sovuq kabi ramziy detallar va ularning qahramonlar ruhiyatini ifodalashdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Yozuvchining psixologik realizm usuli, ya'ni urushning inson ongiga va qalbga singib ketgan ta'sirini noziklik bilan ko'rsata bilishi o'rganiladi. Bolaning onasini o'ldirishi kabi fojiaiy voqea urushning inson axloqiy qadriyatlariga ta'sirining eng yuqori nuqtasi sifatida tahlil qilinadi.

Tematik sintez: Barcha tahlillar asosida urushning inson ruhiyatiga umumiy ta'siri, oilaviy aloqalarning buzilishi, ijtimoiy-psixologik oqibatlar va insoniy qadriyatlarning sinovi kabi asosiy mavzular yagona bir kontseptsiyaga birlashtiriladi.

Ushbu metodologiya O'tkir Hoshimovning "Urushning so'nggi qurboni" hikoyasining adabiy-badiiy qiymatini tushunishga, unda aks ettirilgan inson ruhiyatining murakkabliklarini chuqur anglashga va asarning umuminsoniy ahamiyatini yoritishga xizmat qiladi. Tadqiqot nazariy asos sifatida adabiyotshunoslik, psixologiya va sotsiologiya fanlarining yutuqlariga tayangan holda interdisiplinar yondashuvni qo'llaydi.

Xulosa

O'tkir Hoshimovning "Urushning so'nggi qurboni" hikoyasi inson ruhiyatining urush sharoitida kechadigan murakkab va fojiaiy jarayonlarini mahorat bilan aks ettirgan adabiy asardir. Ushbu tadqiqot asarning inson ruhiyatini tasvirlashdagi chuqurligini, urushning shaxs va jamiyatga ko'rsatgan psixologik ta'sirini har tomonlama tahlil qildi.

Maqolada ko'rib chiqilganidek, O'tkir Hoshimov urushning dahshatlarini bevosita tasvirlamay, balki uning inson qalbida qoldirgan "unutilmas qora kunlar" ruhini har bir detallarga, qahramonlar kechinmalariga singdirish orqali noyob psixologik realizmga erishgan [1, 4, 5]. Urushning umumiy psixologik panoramasi oilaviy rishtalarning buzilishi, ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarning sinovi va insoniy munosabatlarning keskin o'zgarishi orqali yaqqol namoyon bo'ladi. Oddiy dasturxon tasviri orqali moddiy qashshoqlikdan tortib, oilaviy birlikning parchalanishigacha bo'lgan chuqur ma'no anglatiladi [1, 2, 4].

Qodir obrazining chuqur tahlili uning qashshoqlik, mas'uliyat va vijdon azoblari orasidagi ichki kurashlarini yoritdi. Uning ukasiga nisbatan kechikkan pushaymonligi va urush keltirib chiqargan fojia viy tanlovlar uning ruhiy dunyosining parchalanishini ko'rsatadi, bu esa urushning insonni qanchalik tubanlikka tortishi mumkinligining yorqin ifodasidir [3].

Ayol obrazlari – Umri Xola va Xadicha esa urushning barcha og'irliklariga qaramay, insoniy matonat, onalik mehrining cheksizligi va tiriklikka bo'lgan umidning timsollaridir. Ularning kurashi inson ruhining o'lmasligi va hayotning davom etishiga ishonch bag'ishlaydi.

Asardagi ramziy tasvirlar, xususan, bolaning o'z onasining qotiliga aylanishi voqeasi [1, 2, 4], urushning insoniyatga olib kelishi mumkin bo'lgan eng dahshatli axloqiy va psixologik inqirozning ramziy ifodasidir. Bu fojia insoniyat uchun abadiy ogohlantirish bo'lib xizmat qiladi, chunki u nafaqat jismoniy, balki ruhiy o'limni ham anglatadi.

Xulosa qilib aytganda, "Urushning so'nggi qurboni" hikoyasi O'tkir Hoshimovning inson ruhiyatini tasvirlashdagi ulkan mahoratidan dalolat beradi. Asar umuminsoniy qadriyatlar – tinchlik, mehr-oqibat, o'zaro yordam va insoniylikning qanchalik muhim ekanligini, urushning esa bu qadriyatlarni qanday qilib vayron qilishini ko'rsatadi. Ushbu hikoya nafaqat o'zbek adabiyotining durdonasi, balki insoniyatning abadiy qadriyatlari haqida chuqur mushohada yuritishga undovchi, bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan universal asardir. Uning tahlili urushning uzoq muddatli va yashirin psixologik oqibatlarini tushunish uchun muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Allworth, Edward. Zamonaviy o'zbeklar: O'n to'rtinchi asrdan hozirgi kungacha: Madaniy tarix. Stanford: Hoover Institution Press, 1990.
- [2] Caruth, Cathy. Egallanmagan Tajriba: Travma, Rivoyat va Tarix. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996.
- [3] Karimov, Nurali. "O'zbek qisqa hikoyasining Sovetdan keyingi davrdagi evolyutsiyasi." Yevrosiyo Tadqiqotlari Jurnali, jild 5, son 1, 2014, b. 31-41.

[4] Craps, Stef. "Postkolonial Guvohlik: Chegaradan Tashqari Travma." Yangi Adabiy Tarix, vol. 38, no. 4, 2007, pp. 715-730.

[5] Tatar, Maria. Buni Boshidan Kechirdi: Post-Travmatik Madaniyatda O'tmish Haqida Mushohada Yuritish. Stanford: Stanford University Press, 2017.